

การพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่

ของชุมชนตำบลสันมะค่า อำเภopaแดด จังหวัดเชียงราย¹

Developing Appropriate Technology for Mudmee Silk Designs
at Sanmaka Sub-district, Pa Daet District, Chiang Rai Province¹

ณรงค์ เจนใจ²

Narong Jenjai²

Received: May 8, 2023

Revised: February 29, 2024

Accepted: March 1, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา ศักยภาพด้านเทคโนโลยีการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของชุมชนตำบลสันมะค่า อำเภopaแดด จังหวัดเชียงราย โดยทำการศึกษาจากสมาชิกกลุ่มทอผ้าของชุมชนบ้านวังผา และ บ้านวังศิลา จำนวน 46 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวการสัมภาษณ์ ประเด็นการ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง นวัตกรรมผ้าไหมทอมืออีสานตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ศึกษา กรณีกลุ่มทอผ้าไหมอีสาน ตำบลสันมะค่า อำเภopaแดด จังหวัดเชียงราย (Innovation of Isan hand-woven silk based on the creative economy is a case study of the Isan silk weaving group, San Makha Sub-district, Pa Daet District, Chiang Rai Province.)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (Assistant Professor, Ph.D., Faculty of Social Science, Chiang Rai Rajabhat University)

E-mail: narongjenjai@gmail.com

สนทนากลุ่ม แบบสังเกต และการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสรุปประเด็นเนื้อหาเป็นหมวดหมู่และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) จากเดิมการเก็บลวดลายผ้า การลอกลวดลายผ้า และการออกแบบลวดลายผ้าโดยใช้วิธีการจดจำสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น 2) การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อจัดเก็บลวดลายผ้า การคัดลอกลวดลายผ้า และออกแบบลวดลายผ้าโดยสมาชิกกลุ่มทอผ้าร่วมออกแบบลวดลายผ้าใหม่มัดหมี่ที่มีความสวยงามและแปลกใหม่ ส่งผลให้กลุ่มทอผ้าใหม่สามารถเก็บลวดลายผ้าใหม่ได้มากขึ้น สะดวกต่อการนำมาใช้ในการทอ และ 3) การฝึกปฏิบัติใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ส่งผลให้กลุ่มทอผ้าใหม่สามารถพัฒนาลวดลายผ้าใหม่มัดหมี่ขึ้นใหม่จำนวน 2 ลวดลาย คือ ลายโคมขอล้านนา และ ลายมัดหมี่หงส์ดำ

คำสำคัญ: ผ้าไหมมัดหมี่, การออกแบบลวดลายผ้าใหม่, เทคโนโลยี

Abstract

This study was a participatory action research. The purpose of the study was aimed to develop appropriate technology for mudmee silk designs at Sanmaka Sub-district, Pa Daet District, Chiang Rai Province. The research participants were 46 members of the silk weaving groups of Ban Wang Pha and Ban Wang Sila. Data were collected by means of interviews, group discussions, observations, and participatory workshops. Content analysis techniques were utilized for data analysis.

The results showed that 1) the collection, copying, and designing of mudmee fabric patterns were inherited from generation to generation. 2) The use of a ready-made computer program to collect, copy, and design the patterns of mudmee fabric by the members of the silk weaving groups enabled them to design new beautiful patterns which made them can collect more

patterns of mudmee fabric and practical in utilizing for weaving. 3) The use of a ready-made computer program also enabled them to create two new design patterns of mudmee fabric for silk weaving groups including Lanna Kom and Mudmee Hong Dam patterns.

Keywords: Mudmee Silk, Silk Design Patterns, Technology

บทนำ

ชาวอีสานเป็นกลุ่มคนที่นิยมทอผ้าเพื่อใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งผ้าทอในภาคอีสานมีมนต์เสน่ห์ของลวดลายผ้า ที่เกิดจากความคิดในการสร้างลวดลายและทักษะในการมัดหมี่ของผู้ทอ ซึ่งส่วนใหญ่จะทำการทอผ้าในช่วงหลังจากการทำนา เพื่อสวมใส่และจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ ทั้งนี้ความสวยงามของผ้าในแต่ละชุมชนจะมีที่มาและลวดลายไม่เหมือนกัน เนื่องจากความหลายของกลุ่มวัฒนธรรม การผลิตผ้าทอจึงมีความแตกต่างกันไปตามกลุ่มวัฒนธรรมนั้น ๆ (ประทับใจ สิกขา, 2555) ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย เป็นตำบลที่มีชาวอีสานย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่ตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 โดยเฉพาะบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ที่ในชุมชนเป็นชาวอีสานทั้งหมด (สำนักงานเทศบาลตำบลสันมะค่า, 2561) ชาวบ้านในชุมชนทั้ง 2 แห่งนี้ยังคงมีวิถีชีวิตเช่นเดียวกับคนในภาคอีสานโดยเฉพาะการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการทอผ้าไหมเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม โดยทอผ้าถุง ผ้าขาวม้า และโสร่ง ในช่วงแรกการทอผ้าไหมเป็นการทอผ้าที่มีลวดลายง่าย ๆ และใช้วัสดุจากธรรมชาติฟอกสีและย้อมสี เช่น เปลือกไม้จ้าว และผักโขมในการฟอกสีเส้นไหม ใช้มะเกลือย้อมสีดำ ครั่งย้อมสีแดง และใช้แกนในต้นขนุนในการย้อมสี เป็นต้น นอกจากนั้นชุมชนทั้ง 2 แห่งนี้ ยังมีการปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม การสาวไหม จนถึงวิธีการทอผ้าไหม ที่มีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์ อำไพ จินโน (2564) ประธานกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านวังผา ทำให้ทราบว่า ในปัจจุบันการทอผ้าไหมในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เป็นการทอเพื่อใช้สอยหากเหลือจึงนำไปจำหน่าย กลายเป็นการทำธุรกิจทอผ้าไหมที่มุ่งค้าขายโดยเฉพาะ หากแต่การดำเนินการผลิตผ้าไหม ก็ยังคงใช้วิธีการผลิตแบบเดิม เครื่องมือการผลิตก็ยังเป็น

แบบเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษจากภาคอีสาน ปัจจุบันเครื่องมือการผลิตได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัย การผลิตแบบเดิมจึงไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้ธุรกิจการทอผ้าไหมในหมู่บ้านลดลง สมาชิกทอผ้าเริ่มหยุดทอ จนปัจจุบันกลุ่มทอผ้าไหมเหลือเพียง 2 กลุ่ม และประสบปัญหาการขาดความสนใจจากลูกค้า ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากผ้าไหมทอมือและผลิตภัณฑ์มีลักษณะคงที่ ลักษณะการทอลวดลายต่าง ๆ ตลอดจนสีของผ้าทอที่ยังคงมีลักษณะคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลง การทอยังไม่ได้มาตรฐาน ลวดลายผ้ายังมีน้อย ทำซ้ำเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ขาดการสร้างลวดลายใหม่ ทำให้ลวดลายผ้าขาดความหลากหลาย สีของเนื้อผ้ายังไม่เด่นชัด ช่างทอผ้ายังคงใช้เทคนิคแบบเก่าในการทอผ้าและพัฒนาผ้าไหมทอมือ ไม่มีการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ในการทอ จึงทำให้ผ้าไหมทอมือและผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมของชุมชนแห่งนี้ มีความแตกต่าง มีความโดดเด่นและมีมาตรฐานน้อยกว่าผ้าไหมที่ผลิตจากโรงงาน

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิตผ้าไหมของกลุ่มสตรีบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปมาใช้อบรมเชิงปฏิบัติการให้กับกลุ่มทอผ้าไหม เพื่อสร้างการเรียนรู้และเพิ่มทักษะในการเก็บลวดลายผ้า และออกแบบลวดลายผ้าให้มีเอกลักษณ์ของชุมชน ที่จะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และเพิ่มทักษะการพัฒนาลวดลายผ้า ให้มีลวดลายหลากหลายมากขึ้น โดยสามารถประยุกต์ลวดลายเก่ากับลวดลายใหม่เข้าด้วยกัน เพื่อให้ผ้าทอมีความสวยงาม และมีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้ธุรกิจการทอผ้าไหมเติบโต และสามารถสร้างผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมทอมือได้หลากหลาย รวมถึงการสร้างความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของชุมชนตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย

ทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทอผ้าอีสาน

ชาวอีสานมีการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มคนจากหลายพื้นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในภูมิภาคอีสานปัจจุบัน แต่ละกลุ่มชนจะมีลวดลาย และกรรมวิธีการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง (ทิดหนู มุกหม่วน, 2565) โดยในอีสานเหนือเป็นแหล่งทอผ้าไหม ได้แก่ ผ้าซิด อีสานกลางเป็นแหล่งทอผ้าไหม ได้แก่ ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าหางกระรอก ทางตะวันออกที่เป็นชาวผู้ไท ทอผ้าไหมแพรวาที่ทอด้วยเทคนิคจกและซิด อีสานใต้ทอผ้าไหมมัดหมี่ เส้นพุ่งตามแบบเขมร เป็นต้น ปัจจุบันลักษณะเด่นของผ้าอีสาน ได้แก่ ลวดลายบนผืนผ้า ทั้งนี้ลายผ้าอีสานตามที่มีการทอกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีลวดลายที่คล้ายคลึงกันในแต่ละเทคนิค มีแม่ลายที่ใกล้เคียงกัน ที่เกิดจากเทคนิคหลักดั้งเดิม ได้แก่ การซิด และการมัดหมี่ ทั้งนี้ลวดลายผ้าทอของชาวอีสาน อาจจำแนกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

1) ลายสัตว์ เช่น ลายนาค ลายนาคเชิงเทียน ลายนาคสองหัว ลายนาคสองแขน ลายนาคเกี้ยว เป็นต้น

2) ลายพันธุ์ไม้ เช่น ลายดอกแก้ว ลายขอ ลายบัวคำ ลายขอไต่เครืออุ้ม ลายขอพระเทพ เป็นต้น

3) ลายสิ่งของเครื่องใช้ เช่น ลายโคมเก้า ลายกงเก้าหมากจับ ลายนกเชิงเทียน ลายจีเพชร ลายอ๊ก เป็นต้น

4) ลายจากความเชื่อ ความศรัทธา และจินตนาการ เช่น ลายร้อยดวงใจ ลายใบเสมา ลายหัวใจ ลายปราสาท ลายหมากเบ็ง เป็นต้น

นอกจากนั้นลักษณะเด่นและคุณค่าเชิงรูปธรรมของลายผ้าอีสานยังมีลักษณะเป็นลวดลายกราฟิกเรขาคณิต ซึ่งเกิดจากวิธีการทอที่เกิดจากการขัดกันของด้ายเส้นพุ่งและด้ายเส้นยืน โดยมีรูปแบบลวดลายที่มาจากจินตนาการของผู้ทอ ในการประยุกต์จากสิ่งรอบตัว ดัดแปลงมาจากธรรมชาติ ได้แก่ สัตว์ พรรณไม้ สิ่งของเครื่องใช้ ความเชื่อและศาสนา ใช้เทคนิคการทอแบบต่าง ๆ ได้แก่ การมัดหมี่ การยกดอก การซิด การจก และการเก็บมุก โดยการการซิด และการมัดหมี่เป็นเทคนิคหลักของคนอีสานที่นิยมใช้ในปัจจุบัน โดยวัสดุที่ใช้มี 2 ชนิด คือ ไหมและฝ้าย รวมถึงการย้อมสีธรรมชาติ เช่น เปลือกไม้ แก่นไม้ เมล็ด ดอก หรือจากสัตว์

ได้แก่ ครั้ง จึงมีสีหลักเป็นโทณธรรมชาติ เช่น สีครามจากต้นคราม สีแดงจากครั้ง สีเหลืองจากต้นเข สีดำจากมะเกลือ เป็นต้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ชุมชน

เอกลักษณ์ชุมชน หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัว (Character of Community) อันเกิดจากภาพรวมที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบลักษณะทางกายภาพ เป็นอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในเมือง โดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลายอย่างประกอบกัน ที่ทำให้ชุมชนนั้นมีลักษณะที่พิเศษแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ทั้งนี้หมายรวมถึงความต่อเนื่องของการดำรงชีวิตในสังคมที่อยู่ในชุมชนหรือเมือง เช่น กิจกรรมที่เป็นแบบแผนความเป็นอยู่ที่ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (วรชัย โรจนพรทิพย์, 2548) การศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน จากองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชนจะเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบทางกายภาพที่มีลักษณะควรแก่การอนุรักษ์และพัฒนาให้ดำรงความสำคัญต่อชุมชนต่อไป การศึกษาที่ทำให้เกิดเอกลักษณ์ชุมชนนั้น ได้แบ่งองค์ประกอบเพื่อการวิเคราะห์เป็น 3 ประเภทใหญ่ ดังนี้

1) องค์ประกอบทางกายภาพ เป็นปัจจัยที่รองรับกิจกรรมในการดำรงชีวิต ได้แก่ ลักษณะอาคารบ้านเรือน สิ่งแวดล้อม การตั้งถิ่นฐาน การใช้ที่ดิน ถนนหนทาง การคมนาคม และพื้นที่โล่งว่าง

2) องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การประกอบอาชีพ กิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน

3) องค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้สังคมอยู่ได้ อย่างสงบสุข ได้แก่ เชื้อชาติ กิจกรรมในชีวิตประจำวัน ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของคนในชุมชน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์

ความสำคัญของการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ (Product Development) คือ การผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ มีความสำคัญต่อผู้ประกอบการ ดังที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2544) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการที่ผู้ประกอบการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมถึงกลุ่ม

ต่าง ๆ ในชุมชนที่ต้องมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไว้ว่า เพื่อเป็นการการทดแทนผลิตภัณฑ์เก่าของกิจการ ความอยู่รอดและการเจริญเติบโตของกิจการ เป็นปัจจัยหลักที่สำคัญ ในการทำการค้าได้ของกิจการ การตอบสนองความจำเป็นและความต้องการของผู้บริโภค และเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความแปลกใหม่น่าสนใจกว่าสินค้าที่วางตลาดโดยทั่วไป ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่มี 8 ขั้นตอน (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2543) ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสร้างแนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นการค้นหาความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ ซึ่งเป็นความคิดที่มองเห็นช่องทางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ขั้นที่ 2 การกลั่นกรองและการประเมินความคิด เป็นการพิจารณากลั่นกรองความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สร้างขึ้นจากขั้นที่หนึ่งว่าความคิดใดที่จะนำมาวิเคราะห์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ในขั้นต่อไป ขั้นที่ 3 การพัฒนาแนวความคิดและการทดสอบแนวความคิด เป็นการพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตได้สร้างขึ้นและการสร้างความคิดที่มีต่อผลิตภัณฑ์ให้เกิดกับผู้บริโภค รวมทั้งภาพลักษณ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคที่มองเห็นผลิตภัณฑ์จริง ขั้นที่ 4 การพัฒนากลยุทธ์การตลาด เป็นการพัฒนาเครื่องมือทางการตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดเป้าหมาย ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ทางธุรกิจ เป็นการพิจารณาว่าผลิตภัณฑ์ใหม่ที่คัดเลือกไว้จะมีความเป็นไปได้เพียงใดในทางธุรกิจ ขั้นที่ 6 การพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ เป็นการเปลี่ยนความคิดที่ผ่านการวิเคราะห์แล้วเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาใหม่ ขั้นที่ 7 การทดสอบตลาดเป็นการนำผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาแล้วไปทดสอบการยอมรับของลูกค้าเป้าหมายในอาณาเขตที่กำหนดโดยมีการใช้โปรแกรมการตลาดที่กำหนดให้ และขั้นที่ 8 การดำเนินธุรกิจเป็นการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดจริงตามแผนการตลาดที่กำหนดไว้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในประเด็นของการพัฒนาตลาดผ้าไหมมัดหมี่ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ให้แก่ชุมชน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ยึดหลักของการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม

ทอผ้าไหม ตั้งแต่การค้นหาค้นหาปัญหา การหาข้อมูล การเรียนรู้ในประเด็นต่าง ๆ การตัดสินใจ การลงมือทำ ซึ่งผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมของชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดเชียงราย ที่สามารถเข้าร่วมการฝึกปฏิบัติการได้ จำนวน 46 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แนวการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดหัวข้อในการศึกษา ได้แก่ ข้อมูลด้านอาชีพ รายได้ ข้อมูลเกี่ยวกับการทอผ้าไหม ข้อมูลที่เกี่ยวกับทักษะความรู้ในการทอผ้าไหม ข้อมูลด้านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ข้อมูลด้านการตลาด แหล่งเงินทุนที่กลุ่มได้รับความช่วยเหลือ ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการทอผ้าไหม ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการที่จะพัฒนาการทอผ้าไหม และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

2.2 ประเด็นการสนทนากลุ่ม เป็นการพูดคุยระหว่างนักวิจัยและสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมเกี่ยวกับเรื่องประวัติการตั้งกลุ่ม ลักษณะของกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่ม การทอผ้าของสมาชิกแต่ละคน วิธีการทอผ้าของสมาชิก การผลิตผ้าไหม การเลี้ยงไหม และการสาวไหม เป็นต้น

2.3 แบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้ร่วมเรียนรู้กับสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเก็บลวดลายผ้าและออกแบบลวดลายผ้า และบันทึกพฤติกรรมของสมาชิกในการเรียนรู้รายบุคคล

2.4 โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อใช้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับกลุ่มทอผ้าไหมเพื่อสร้างการเรียนรู้และเพิ่มทักษะในการเก็บลวดลายผ้า และออกแบบลวดลายผ้า จากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่

3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

3.1 การกำหนดพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มทอผ้าไหมชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดเชียงราย เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมี

ประชากรที่มีกิจกรรมหลักในการผลิตผ้าไหม เป็นงานหัตถกรรมที่มีลักษณะเฉพาะพื้นที่ ทั้งด้านลวดลายผ้า การออกแบบลวดลายผ้า และการเก็บลวดลายผ้า

3.2 การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน ปัจจัยแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม พัฒนาการ และสภาพทั่วไปของชุมชน กระบวนการทอผ้าและวิธีการผลิตผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนการศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาต่อยอดการทอผ้าไหมของกลุ่มทอผ้าไหมตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงใหม่

3.3 การจัดสนทนากลุ่มเพื่อค้นหาคำว่าความรู้ในการทอผ้าไหมของชุมชน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แนวทาง ปัญหา และกำหนดรูปแบบการผลิตผ้าไหมร่วมกัน

3.4 ฝึกปฏิบัติการใช้โปรแกรมประยุกต์ทางคอมพิวเตอร์ในการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ เมื่อได้ดำเนินการฝึกปฏิบัติให้กับกลุ่มทอผ้าไหม ผู้วิจัยได้ดำเนินการฝึกปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมให้กับกลุ่มสมาชิกเพื่อเป็นการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยี

4. การจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

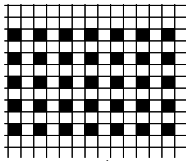
ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับมาตรวจสอบ แล้วแยกเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหา วิเคราะห์สังเคราะห์จากนั้นนำเสนอโดยใช้วิธีการบรรยายเชิงคุณภาพ ประกอบแนวคิดทฤษฎีและข้อมูลที่ได้รับมาเป็นกรอบในการอธิบาย และการสรุปเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัย

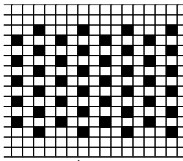
1. ขั้นตอนการฝึกปฏิบัติการแกะแบบแม่ลายมัดหมี่

เพื่อให้สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมของชุมชนบ้านวังผาและชุมชนบ้านวังศิลาเกิดทักษะในการฝึกปฏิบัติการออกแบบลวดลายมัดหมี่โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป จึงต้องเริ่มต้นจากการฝึกปฏิบัติการแกะลายแม่แบบพื้นฐานของผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานในการออกแบบลวดลายในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปต่อไป โดยสนั่น บุญลา (2565) วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งทอ ได้อธิบายถึงหลักการสำคัญของการเรียนรู้การถอดแบบแม่ลาย และลักษณะของแม่ลายพื้นฐานในการออกแบบต้องทราบถึงขนาดของลายและจำนวนเส้นพุ่งที่จะใช้ เพราะในการทำผ้ามัดหมี่จะต้องเตรียมเส้นพุ่ง (คันทมิ) ให้มีจำนวนเส้นตามลายที่ได้

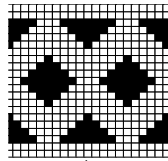
ออกแบบไว้แล้ว ก่อนที่จะนำไปมัดลาย เมื่อทอเป็นผืนผ้าจึงจะได้ขนาดลายที่ต้องการ วิธีที่นิยมใช้คือ การเขียนลายลงในกระดาษกราฟ หรือกระดาษออกแบบแม่ลายมัดหมี่ จากการศึกษาและเก็บข้อมูลในชุมชนทำให้ทราบว่าลวดลายผ้าทอหลักของชุมชนได้ 4 กลุ่ม ลวดลาย ได้แก่ 1. ลวดลายพื้นฐานและลายไทยที่เป็นการประยุกต์จากลายดั้งเดิมที่มีลักษณะอ่อนช้อยและรูปทรงเหลี่ยม 2. ลวดลายที่ได้มาจากธรรมชาติและวิถีชีวิตที่แสดงถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติมีลักษณะลวดลายเป็นรูปดอกไม้พื้นบ้านชนิดต่างๆ เช่น ดอกแก้ว ดอกชบา และดอกกรักเล่ เป็นต้น 3. ลวดลายประยุกต์เป็นการใช้ลวดลายใหม่ ได้แก่ ลายขอเจ้าฟ้า และลายรูปหัวใจ เป็นต้น และ 4. ลวดลายสัตว์สวยงามและสัตว์มงคลเป็นการแสดงออกถึงวิถีชีวิตของคนอีสานที่มีความเชื่อและความผูกพันกับสายน้ำ เช่น ลายพญานาค และสัตว์วิเศษ เป็นต้น จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจึงนำมาสู่การพัฒนาลวดลายที่อาศัย ลวดลายผ้าที่มีอยู่ในชุมชนมาออกแบบร่วมกันแม่ลายพื้นฐานสำหรับการเขียนลวดลายผ้าไหมมัดหมี่มีอยู่หลักๆ ได้แก่ ลายหมี่ข้อ ลายหมี่โคม ลายหมี่บักจับ ลายหมี่งัก ลายหมี่ดอกแก้ว ลายหมี่ขอ และลายหมี่ใบไผ่ นอกจากแม่ลายพื้นฐานดังกล่าวมาประสมประสานกันเพื่อให้เกิดเป็นลายใหม่ที่มีโครงสร้างใหญ่ขึ้นและมีรายละเอียดของลายมากขึ้น ลายเหล่านี้มีลักษณะแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น ดังภาพที่ 1

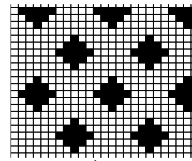
ลายหมี่ซ้อ

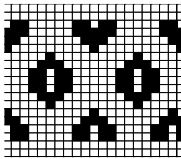
ลายหมี่ซ้อหวาน

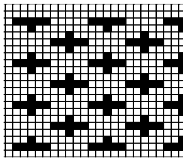
ลายหมี่โคมเจ็ด

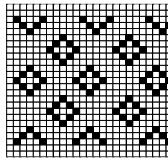
ลายหมี่โคมห้า

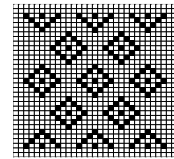
ลายดอกแก้ว

ลายหมี่ปักจับ

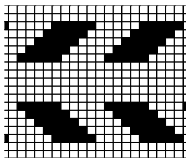

ลายหมี่กงห้า

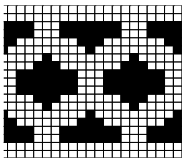

ลายหมี่กงเจ็ด

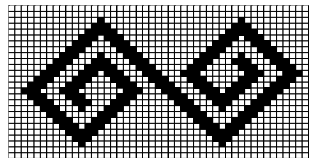
โปรง

ลายปักจับคู่

ลายดอกแก้วทึบ

ลายหมี่ซ้อเจ้าฟ้า

ภาพที่ 1 แม่ลายพื้นฐานสำหรับการเขียนลวดลายผ้าไหมมัดหมี่

ที่มา : สนั่น บุญลา, 2565

2. การฝึกปฏิบัติการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อเก็บลวดลายผ้าและออกแบบลวดลายผ้า

จากการฝึกปฏิบัติการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อเก็บลวดลายผ้าและออกแบบลวดลายผ้าในสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ทำให้สมาชิกกลุ่มเกิดทักษะในการเก็บบันทึกลวดลายผ้าที่เป็นลวดลายดั้งเดิมไว้ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร สามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็ว และสามารถนำข้อมูลออกมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านระบบคอมพิวเตอร์ นอกจากนั้นการที่สมาชิกกลุ่มได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาลวดลายต่าง ๆ ที่มีความสวยงามและความละเอียดของลวดลาย

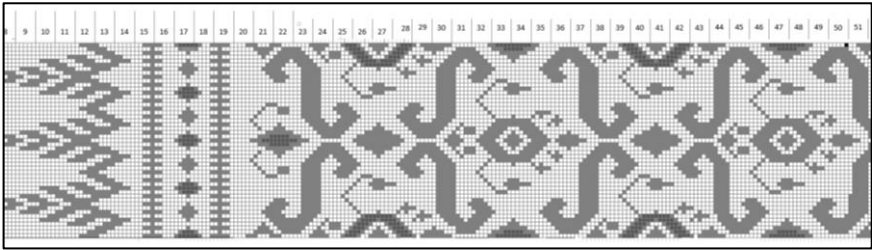
มากขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งยังทำให้การมัดหมี่เพื่อสร้างลายผ้าทำได้ง่ายและรวดเร็ว มีความแม่นยำสูง ทำให้ประหยัดเวลาในการมัดหมี่ และสามารถมัดหมี่ในลายที่มีความละเอียดและซับซ้อนได้ง่ายกว่าเดิม จากการฝึกปฏิบัติการดังกล่าวข้างต้นทำให้สามารถออกแบบลวดลายใหม่ได้จำนวน 2 ลาย ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกกลุ่มร่วมกับข้อเสนอแนะจากวิทยากร โดยลายที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 2 การอบรมใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์การออกแบบลวดลาย

2.1 ลายมัดหมี่โคมขอล้านนา

ลายโคมขอล้านนาเกิดจากการผสมผสานระหว่างลายขอ (S) หรือผ้ามัดหมี่ลายขอสมเด็จพระเจ้าฟ้าสิริวัฒนธวัชฯ ซึ่งเป็นลายผ้าที่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิริวัฒนธวัชรินรรีรัตนราชกัญญา ทรงออกแบบ และพระราชทานให้กับประชาชน เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการต่อยอดลวดลายผ้าทอ ดังนั้นลายมัดหมี่โคมขอล้านนาจึงเป็นการนำลายพระราชทานมาผสมเข้ากับลายโคม ที่เป็นเอกลักษณ์อีกลายหนึ่งของชนกลุ่มอีสาน หรือกลุ่มแม่ฮ่องสอนเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความสวยงามที่ลงตัวแปลกใหม่ ซึ่งออกแบบโดยสมาชิกกลุ่มทอผ้าในชุมชนที่มีทักษะในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์พื้นฐาน และมีถ่ายทอดเทคนิคให้กับสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป

ภาพที่ 3 ลายมัดหมี่โคมขอล้านนา

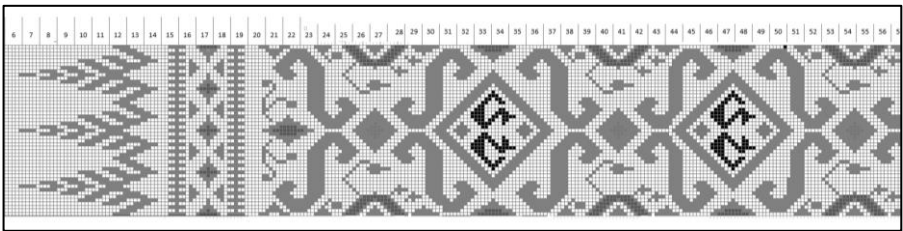

ภาพที่ 4 ผ้าทอผลิตภัณฑ์จากการออกแบบลายโคมขอล้านนา

2.2 ลายมัดหมี่หึ่งส์ดำ

ลายมัดหมี่หึ่งส์ดำเกิดจากการร่วมออกแบบและร่วมแสดงความคิดเห็นของ สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหม โดยมีแนวคิดมาจากการที่ชุมชนบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ซึ่งเป็นกลุ่มชน อีสานที่ย้ายถิ่นฐานมาอาศัย ณ ดินแดนล้านนา ที่อยู่ในปัจจุบัน จึงทำให้ชุมชนแวดล้อมไปด้วย วัฒนธรรมของล้านนา ซึ่งทั้ง 2 วัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมอีสาน และวัฒนธรรมล้านนา ต่างมี ความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน แต่ความโดดเด่นและความต่างนั้น สามารถ ปรับเข้าหากันได้อย่างลงตัว ในรูปแบบของพหุวัฒนธรรม ที่นำเอาความโดดเด่นของแต่ละ

วัฒนธรรมมาผสมผสานลงในลายมัดหมี่ ทำให้เกิดสิ่งใหม่ที่ยังคงความเป็นวัฒนธรรมอีสานเพิ่มเติมกลั่นอายวัฒนธรรมล้านนาเข้าไปในลายผ้า โดยลายพื้นยี่ดลยั้งเดิมของอีสาน ได้แก่ ลายโคม และลายดอกแก้ว ผสมเข้ากับลายดอกล้านนา รวมถึงการนำเอาลายผ้าทอเอกลักษณ์เมืองเชียงราย ได้แก่ ลายเชียงแสนหงส์ดำมากำหนดเป็นลายหลักในผืนผ้า ทำให้เกิดความสวยงามและความอ่อนช้อยของลายผ้ามากขึ้น

ภาพที่ 5 ลายมัดหมี่หงส์ดำ

จากการฝึกเชิงปฏิบัติการการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ทำให้การออกแบบลวดลายมีความละเอียดและแม่นยำในการมัดหมี่ ซึ่งทำให้เกิดลวดลายใหม่ที่เกิดจากการสะท้อนแนวคิดของคนในชุมชนจำนวน 2 ลายดังกล่าวข้างต้น และเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของกลุ่มในชุมชน จึงมีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับสมาชิกกลุ่มได้ลงมือปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดการถอดแบบลวดลายดั้งเดิมของชุมชนที่ยังปรากฏอยู่ในชุมชนเก็บรักษาไว้ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทำให้เกิดการอนุรักษ์และรักษาลวดลายดั้งเดิมของชุมชนไว้และมีความสะดวกในการสืบค้น การพัฒนาศักยภาพช่างทอผ้าให้มีความสามารถความเชี่ยวชาญในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปด้านการเก็บลายผ้า ลอกลายผ้า และออกแบบลายผ้า ทำให้การทอผ้าใหม่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการทอผ้ามากยิ่งขึ้นก่อให้เกิดความรวดเร็ว มีลวดลายที่แปลกใหม่ และจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาผ้าไหมที่ทอจากชุมชนให้มีมาตรฐานที่สูงขึ้นได้ในอนาคต

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า ช่างทอผ้ากลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ใช้วิธีจดจำลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าทอซึ่งมีจำนวนมากจากช่างทอผ้าในอดีตที่ได้สร้างลวดลายไว้ หรืออาจใช้วิธีการดัดลวดลายผ้าเดิมที่พบเห็นเก็บไว้ หรืออาจจะมีผู้ส่งลวดลายมาให้แล้วให้ทอตามลวดลายนั้น ลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาในการจดจำที่ไม่สามารถจดจำได้ทั้งหมด ทำให้ลวดลายนั้นสูญหายไป ไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้อีก เช่นเดียวกับการดัดลวดลายผ้าเก็บไว้ซึ่งหากผ่านไปเป็นเวลานาน ลวดลายที่ทำไว้ก็จะเกิดความชำรุดหรือเสียหายไป ส่วนการส่งภาพเพื่อนำมาทอก็มักจะก่อให้เกิดความยุ่งยากในการแกะลวดลาย ทำได้ไม่ตรงตามความต้องการของผู้ซื้อ รวมทั้งอาจสูญหายได้ ดังนั้นการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์มาเป็นเครื่องมือใหม่สำหรับชุมชน ส่งผลให้สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ ซึ่งปัจจุบันกลุ่มทอผ้าไหมได้มีการเก็บข้อมูลลวดลายผ้าจากการวิจัยได้จำนวน 2 ลวดลาย และยังสามารถสร้างลวดลายใหม่ๆ เพิ่มเติมได้อีกด้วย ทั้งนี้การเรียนรู้ของสมาชิกบ้านวังผาและบ้านวังศิลาที่ได้รับจากวิทยากร ทำให้สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้การออกแบบลวดลายผ้าโดยมีขั้นตอนการฝึกปฏิบัติการที่ถูกต้องตามเทคนิคและขั้นตอน

การวิจัยในครั้งนี้ยังทำให้ทราบว่าชุมชนแห่งนี้ เป็นชุมชนที่มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทำการสาวไหม การมัดหมี่ และการทอผ้าไหมเอง ซึ่งเป็นผลมาจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น วัฒนธรรมการทอผ้าในชุมชนยังคงยึดรูปแบบและวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม ลวดลายของผ้าไหมมัดหมี่ที่ใช้ได้มาจากการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นโดยใช้วิธีการจดจำเป็นหลักโดยไม่มีการเก็บเป็นเอกสารไว้ ซึ่งการจดจำดังกล่าวทำให้ลวดลายมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและบางส่วนเกิดการสูญหายไป การใช้เทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในการเก็บลายผ้า ออกแบบลายผ้าไหมมัดหมี่ในครั้งนี้ ส่งผลให้ชุมชนเกิดทักษะด้านคอมพิวเตอร์ที่สามารถออกแบบลวดลายได้ แต่ต้องใช้เวลาในการฝึกปฏิบัติเพื่อให้การใช้งานให้เกิดความชำนาญมากขึ้น และสามารถเก็บลวดลายไว้เป็นไฟล์งานที่สามารถนำออกมาใช้ได้ตลอดเวลา

การวิจัยนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ การวิจัยของณรงค์ฤทธิ์ มะสุใส และคณะ (2561) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการออกแบบลายผ้าทอมือ สำหรับสร้างสรรค์แพชั่นร่วมสมัย จากภูมิปัญญา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลกุดหว้า ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับสร้างสรรค์แพชั่นร่วมสมัยจากภูมิปัญญากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลกุดหว้า ผลการวิจัยพบว่าโดยรวมการออกแบบลายผ้าด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ มีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง โดยอธิบายถึงการที่คุณภาพการออกแบบเป็นเช่นนี้ว่า อาจมีเหตุผลมาจากความชำนาญของการออกแบบ ลวดลายผ้าทอมือด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ อาจมีข้อจำกัดในส่วนของการรับรู้ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เพิ่งเรียนรู้การใช้โปรแกรมอาจทำให้ยังไม่ชำนาญเท่าที่ควร ต้องมีการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ออกแบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความชำนาญ จะทำให้กลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกิดความชำนาญและมีความคิดสร้างสรรค์ บวกกับจินตนาการของผู้ที่ออกแบบ และยังสอดคล้องกับการวิจัยของชูศักดิ์ ยาทองไชย และวิไลรัตน์ ยาทองไชย (2556) ที่ได้ทำการศึกษาการพัฒนาโปรแกรมออกแบบลายผ้าเพื่อการสร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาผ้าไทย จากการทดสอบการใช้โปรแกรมกับกลุ่มทอผ้าจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ผลการออกแบบลายสมาชิกสามารถสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ได้อย่างไม่จำกัด และสามารถนำลายผ้าเดิมของชุมชนมาทำการแกะลายและบันทึกไว้ในรูปไฟล์ดิจิทัลได้ มีผลการประเมินคุณภาพการออกแบบลาย โดยผู้เชี่ยวชาญในความถูกต้องของตำแหน่งลาย ขนาดของลาย และลักษณะ ของโครงสร้าง และรูปทรงของลายมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนสีสันทนของลายเป็นไปตามที่ออกแบบ มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

นอกจากนั้นเพื่อให้การทอผ้าไหมมัดหมี่ในชุมชนบ้านวังผาและบ้านวังศิลาเกิดความน่าสนใจ สะท้อนถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชน จึงต้องมีการพัฒนาลวดลายที่มาจากลวดลายดั้งเดิมของชุมชน รวมถึงการผสมผสานลวดลายออกแบบขึ้นมาใหม่ รวมถึงการพัฒนาทักษะด้านการทอผ้าเพื่อให้มีมาตรฐานและสวยงาม ที่ต้องอาศัยจินตนาการ ประสบการณ์ และทักษะของผู้ทอ สอดคล้องกับการศึกษาของ สมบัติ ประจัญสานต์ (2564) ที่ได้ทำการศึกษาการพัฒนานักออกแบบลายมัดหมี่ในชุมชน ตามโครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบลสร้างรากแก้วให้ประเทศ (U2T) มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ตำบลสายตะกู อำเภอบัว

บ้านกรวด ตำบลวังเหนือ อำเภอบ้านด่าน ตำบลกระสัง อำเภอเมือง และตำบลบ้านคู อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยพบว่า การออกแบบเป็นหนึ่งในหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์และนำเสนอความคิดสร้างสรรค์ให้มีความสัมพันธ์กันผ่านกระบวนการเรียนรู้ แต่การทอผ้าเป็นเสมือนการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์จากภูมิปัญญา ช่างที่มีความชำนาญในการผลิตผ้ามัดหมี่ทอมือยังขาดองค์ความรู้ด้านการออกแบบลวดลายผ้าอย่างเป็นระบบ การพัฒนานักออกแบบลายผ้ามัดหมี่ในชุมชนจึงจำเป็นต้องสร้างหลักสูตรเพื่อผลิตนักออกแบบผ่านการเรียนรู้ขั้นตอนการออกแบบลายผ้ามัดหมี่อย่างง่าย สามารถปฏิบัติได้จริงในเวลาจำกัด โดยอาศัยแม่ลายจากผืนผ้ามัดหมี่เป็นแม่ลายต้นแบบ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของชุมชน ตำบลสันมะค่า อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย สามารถนำเสนอได้ดังนี้ 1) การเสริมสร้าง ความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีโดยสามารถใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการเก็บลวดลายผ้า ลอกลวดลายผ้าและสร้างลวดลายผ้า ที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถ และทักษะของชุมชนที่สามารถพัฒนาได้ หากมีการส่งเสริมให้ชุมชนได้รับการเรียนรู้ การฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ ทั้งนี้ ชุมชนต้องมีความพร้อมและความต้องการที่จะเรียนรู้ประสบการณ์ และการเรียนรู้เทคโนโลยีหรือเทคนิคใหม่ๆ อยู่เสมอ ซึ่งโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเป็นเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการผลิตผ้าไหม จึงทำให้การผลิตผ้าไหมในชุมชนมีเจริญก้าวหน้า ทันกับความเจริญของสังคม และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันที่มีความต้องการของคนที่แตกต่างกันออกไป 2) การสร้างความตระหนักรู้ให้กับคนในชุมชนโดยการนำเสนอให้คนในชุมชนได้รู้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญาการทอผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์แสดงถึงรากเหง้าแห่งวิถีวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อให้เกิดการต่อยอดและพัฒนาภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไหมมัดหมี่ให้เกิดความยั่งยืน และ 3) การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกทอผ้าไหม ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้อำเภอทอผ้าเกิดความยั่งยืน ดังเช่น กรณีกลุ่มทอผ้าไหมบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ที่ได้มีการพัฒนาลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ที่มีการพัฒนาลวดลายเอกลักษณ์ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนทุกช่วงวัย ทั้งวัยหนุ่มสาว วัยทำงาน และผู้สูงอายุในชุมชนที่ร่วมกันในการพัฒนาลวดลายผ้า มีการถ่ายทอด

ประสบการณ์และทักษะการทอผ้าจากผู้สูงอายุ สู่วัยทำงานที่เป็นผู้ปฏิบัติการมัดหมี่และการทอ และวัยหนุ่มสาวเป็นผู้ฝึกปฏิบัติการทางคอมพิวเตอร์เพื่อการรักษาลายผ้าเดิมและการเก็บลายผ้าใหม่

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ชุมชนมีพื้นฐานด้านการเลี้ยงไหม สาวไหม ย้อมสี และกระบวนการทอเป็นอย่างดี ด้วยประสบการณ์ที่ยาวนาน ดังนั้นการพัฒนารูปแบบลวดลาย การผลิตลวดลายใหม่และการเก็บลายเดิม จึงไม่ใช่ปัญหาของชุมชน แต่ปัญหาที่สำคัญคือสมาชิกในชุมชนยังขาดการส่งเสริมในด้านการใช้เทคโนโลยีและกรรมวิธีสมัยใหม่เข้ามาช่วยเพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา และควรมีการมีส่วนร่วมจากกลุ่มสามวัยในชุมชน

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พัฒนาชุมชนจังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภอ และเทศบาลตำบลสันมะค่า ควรให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนทักษะด้านวิชาการ ด้านมาตรฐานสิ่งทอ และด้านการตลาด โดยการจัดกิจกรรมฝึกอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงาน รวมถึงการสนับสนุนในอุปกรณ์การทอผ้าที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับกลุ่ม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมมัดหมี่ และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการผลิตลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ แต่เป็นเพียงการศึกษาเฉพาะกลุ่มชุมชนอีสานในตำบลสันมะค่า อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย เพียง 2 ชุมชนเท่านั้น ดังนั้นเพื่อให้เกิดความครอบคลุมในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของคนอีสาน การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาชุมชนอีสานในจังหวัดเชียงรายทั้งหมด เพื่อให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชนอีสานในภาพรวม

2. การพัฒนาและออกแบบลายผ้าไหมมัดหมี่ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ควรเน้นการพัฒนาในกลุ่มสามวัยเป็นสำคัญ ได้แก่ ผู้สูงอายุ วัยทำงาน และเยาวชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อให้องค์ความรู้ในการออกแบบลายผ้า วิธีการทอผ้า ได้รับการสืบสานในชุมชนต่อไป

รายการอ้างอิง

- ชูศักดิ์ ยาทองไชย และวิไลรัตน์ ยาทองไชย. (2556). การพัฒนาโปรแกรมออกแบบลายผ้า เพื่อการสร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาผ้าไทย. วารสารหน่วยวิจัยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้. 13(2), 198-213.
- ณรงค์ฤทธิ์ มะสุใส, อัจฉรา สุ่มงะเขตร, เจษฎา สิงห์ทองชัย, ทรงกรด พิมพิศาล, ประพนธ์ เนียมสา, ธรรมบุญ ปัญญาทิพย์, ณัฐวุฒิ ศรีวิบูลย์ และอารยา ลานน้ำเที่ยง. (2561). การออกแบบลายผ้าทอมือ สำหรับสร้างสรรค์แฟชั่นร่วมสมัยจากภูมิปัญญากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลกุดหว้า ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์. กาฬสินธุ์ : มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.
- ทิดหมู มั๊กหม่วน. (2565). ผ้าทออีสาน : การศึกษา ศิลปะ สถาปัตยกรรม ศาสนสถาน อัตลักษณ์อีสานบ้านเฮา. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2565, จาก <https://www.isangate.com/new/32-art-culture/knowledge/580-pa-tor-isan-2.html>.
- ประทับใจ ลิกขา. (2555). ผ้าทอพื้นเมืองอีสานใต้. อุบลราชธานี: ศิริธรรม ออฟเซ็ท.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2544). สภาวะตลาดปัจจุบันในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วรชัย โรจนพรทิพย์. (2548). ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ศุภร เสรีรัตน์, ปริญญ์ ลักษิตานนท์, สุพีร์ ลิ้มไทย และองอาจ ปทะวานิช. (2543). หลักการตลาด. กรุงเทพฯ : บริษัทธีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด.
- สนั่น บุญลา. (2565). เอกสารประกอบการอบรมการทอผ้าไหมกลุ่มทอผ้าตำบลสันมะค่า. วันที่ 21-25 กุมภาพันธ์ 2565. ณ เทศบาลตำบลสันมะค่า อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย.
- สมบัติ ประจัญตานต์. (2564). การพัฒนานักออกแบบลายมัดหมี่ในชุมชน. วารสารวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 9(1), 1-14

สำนักงานเทศบาลตำบลสันมะค่า. (2561). ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนตำบลสันมะค่า. เชียงราย : เทศบาลตำบลสันมะค่า.

สัมภาษณ์

อำไพ จินโน. ประธานกลุ่มวิสาหกิจทอผ้าไหมบ้านวังผา. วันที่ 5 มีนาคม 2564. สัมภาษณ์.